

МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації
Комунальна установа природно-заповідного фонду дендрологічний парк загальнодержавного значення «Криворудський» Полтавської обласної ради

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

Устимівська дослідна станція рослинництва Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації
Полтавський державний аграрний університет
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Криворудський ліцей Семенівської селищної ради

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
Полтавське відділення Українського ботанічного товариства

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

Біорізноманіття у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у закладах науки та освіти

(присвячена 65-річчю заснування дендропарку
загальнодержавного значення «Криворудський»)

6 червня 2025 року

УДК 574.1(477)(062)

Б 63

[https://doi.org/ 10.5281/zenodo.15533270](https://doi.org/10.5281/zenodo.15533270)

Друкується за рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету (протокол № 9 від 26.05.2025 р.)

Рецензенти:

Маренич Микола Миколайович, доктор сільськогосподарських наук, професор, директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету;

Коломійчук Віталій Петрович, заступник директора Ботанічного саду ім. акад. О. В. Фоміна навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), доктор біологічних наук, доцент.

Б 63 Біорізноманіття у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у закладах науки та освіти (присвячена 65-річчю заснування дендропарку загальнодержавного значення «Криворудський») : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (6 червня 2025 р., с. Крива Руда, Семенівський р-н, Полтавська обл). Полтава : Астроя, 2025. 251 с.
[https://doi.org/ 10.5281/zenodo.15533270](https://doi.org/10.5281/zenodo.15533270)

ISBN 978-617-8466-24-4

До збірки уміщені матеріали фундаментальних досліджень фіторізноманіття, заходи щодо його збереження та збагачення у науково-дослідних установах та навчальних закладах України. Для науковців різних профілів, екологів, фахівців заповідної справи, біологів, аграріїв, викладачів, учителів, аспірантів, магістрантів, студентів.

УДК 574.1(477)(062)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

Комп'ютерне забезпечення: Хілінська Т.В.

ISBN 978-617-8466-24-4

© КУ КЗФ дендрологічний парк загальнодержавного значення «Криворудський», 2025

© Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології ПДАУ, 2025

© Астроя, 2025

ГАРДЕНОТЕРАПІЯ: ЗЦІЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ПРИРОДУ Пугачова І.Я.	174
ТЮЛЬПАНОВЕ ДЕРЕВО НА ПОЛТАВЩИНІ: ВІД ІНТРОДУКЦІЇ ДО СУЧАСНОСТІ Самородов В.М., Халимон О.В.	181
СЕЛЕКЦІЯ ІРИСУ В УКРАЇНІ: ПОСТУП І ДОРОБОК АЛЛИ ЧЕРНОГУЗ Самородов В.М., Шиян О.О.	186
РЕЗУЛЬТАТИ БОТАНІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ЯРУЖНО- БАЛКОВОЇ СИСТЕМИ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛА ВЕЛИКОСЕЛЕЦЬКЕ (ЛУБЕНСЬКИЙ РАЙОН, ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ) ЯК ПЕРСПЕКТИВНОЇ ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ ДО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ» Смоляр Н.О., Козачкова О.А.	189
ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ІНТРОДУКЦІЇ <i>Abies alba</i> Mill. Тарабун М.О.	195
ДЕКОРАТИВНІ РОСЛИНИ: КРАСА І РИЗИКИ Тимошенко Л.М., Корнілова Н.А., Глущенко Л.А.	199
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПАРКОВИХ КУЛЬТУРФІТОЦЕНОЗІВ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПРИДНІПРОВ'Я Федько Р.М.	205
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ САКУР В ОЗЕЛЕНЕННІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ Халимон Ю.Ю., Литвин Д.	210
ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ РІДКІСНИХ ГІГРОФІТІВ В УМОВАХ ЗАКРИТОГО ҐРУНТУ Чіков І.В.	219

ТЮЛЬПАНОВЕ ДЕРЕВО НА ПОЛТАВЩИНІ: ВІД ІНТРОДУКЦІЇ ДО СУЧАСНОСТІ

Самородов В.М.

*Полтавський державний аграрний університет
kafedra.zahystu-roslyn@ukr.net*

Халимон О.В.

*Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
khalymon@ukr.net*

Ключові слова: ліріодендрон тюльпановий, адаптація, дендрологічні екзоти, інтродукція, паркобудівництво.

Відомо, що вмале використання у зеленому будівництві нових, надто високодекоративних рослин – справа актуальна. Адже це сприяє раціональному компонуванню найбільш привабливих видів під час озеленення [1, с. 11]. Особливо важливим є такий підхід при здійсненні реконструкції декоративних насаджень. Останнім часом для його проведення досить широко використовують представників родини Магнолієві (*Magnoliaceae*), перш за все їх різні види і сорти. Але крім них цей таксон представлений ще одним дуже екзотичним і декоративним родом, а саме – Ліріодендром (*Liriodendron* L.). До нього відноситься таке величне дерево, як ліріодендрон тюльпановий, або тюльпанове дерево (*L. tulipifera* L.). У природних умовах воно росте в центральній і південно-східній частині Північної Америки [1, с. 63].

Від 1813 р. цей вид був вперше інтродукований в Україну. І хоч відтоді минуло більше як два століття, у нашій державі цей екзот зустрічається виключно у ботанічних садах і деяких парках. З огляду на усе вище викладене, автори поставили за мету проаналізувати стан інтродукції та культивування ліріодендрона тюльпанового різними установами і приватними колекціонерами-аматорами Полтавщини.

Встановлено, що першим цю роботу розпочав В. В. Устимович у 1904 р. у створеному ним парку (1893 р.) на Кременчуччині [1, с. 63]. Умови для зростання цього виду в степу України абсолютно вирізнялися від умов його природного ареалу. Тому рослини доводилося поливати річковою водою

п'ять років поспіль не менше трьох разів протягом літа. Як відмічалось, місце посадки було вибране не найкраще, адже воно було відкрите для північних вітрів. Але при обстеженні Устимівського дендропарку через більше як 20 років після посадки дерев (сучасна куртина 3) їх було виявлено у гарному стані, адже рослини на той час вже цвіли та мали висоту п'ять метрів [3, с. 181]. За результатами інвентаризації насаджень парку в 1939 р. повідомлялося, що у парку росте лише одне дерево. При цьому констатовалося, що, хоч воно і цвіте, та його стан задовільний [1, с. 63]. Подальший ретельний облік дендрофлори Устимівського парку, здійснений у 1952 р., дозволив виявити лише парость від пеньків згаданого дерева [1, с. 63].

Другим осередком інтродукції ліріодендрона тюльпанового в нашому краї був парк Полтавської школи садівництва. Описуючи його колекцію, викладач закладу В. І. Берглезов відмічав, що «в умовах Полтави воно росте гарно й не потерпає від морозів», у висоту сягає чотирьох метрів [2, с. 154]. Згодом це підтвердилося через 20 років під час обстеження парків Полтави, що його провів О. Л. Липа [1, с. 63]. Нині у залишках від насаджень згаданого парку цей вид відсутній.

Відродження інтродукції ліріодендрона тюльпанового на Полтавщині почалося у кінці 70-х рр. ХХ ст. стараннями В. Д. Мединця у створеному ним «Дендрарію Держсортмережі» в колишньому Машівському районі [4, с. 3]. Тоді В. Д. Мединець виписував насіння цього екзоту із різних ботанічних осередків: Сочинського дендрарію (1977 р.), ботанічного саду Чернівецького державного університету (1978 р.), Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (1981 р.), Ташкентського ботанічного саду (1984 р.). Авторам невідомі результати цих досліджень, але, мабуть, при цьому сіянці не були отримані, бо ніде у документації дендрарію це не зазначалося. Відомо лише, що тут у 1981 р. було висаджено один саджанець, завезений із Української дослідної станції квіткових і декоративних рослин [7, с. 35, 63]. Але до нашого часу, на жаль, рослина не збереглася. Вже від 1991 р. за відновлення ліріодендрона тюльпанового у колекції Устимівського дендропарку взялися його співробітники [1, с. 63]. Тоді сюди було привезено одне дерево з Ботанічного саду

імені О. В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Два інші – з Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАНУ в 1996 р. [1, с. 63]. Нині ці дерева ростуть у дендропарку і знаходяться у задовільному стані.

Другий етап впровадження ліріодендрона тюльпанового в дендрологічні колекції Полтавщини розпочався у ХХІ ст. Рівно через 100 років після першої спроби його інтродукції, навесні 2004 р. на виїзді з м. Кобеляки біля кафе «Філін» посадили один саджанець у створеному тут дендропарку. Нині це велике дерево, яке перебуває у гарному стані.

При закладенні недалеко біля Кременчука дендропарку «Івушка», ініціаторка цієї справи та подвижниця паркобудівництва професорка О. М. Байрак у 2010 р. здійснила свою мрію про культивування тут ліріодендрона. І з того часу воно тут прекрасно прижилося і вступило у фазу репродуктивного розвитку [6].

Олена Миколаївна сприяла також, що б тюльпанове дерево росло й у Криворудському дендропарку на Семенівщині [5]. Нині цей екзот, завезений сюди у 2010 р. із Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НААН України, радує відвідувачів не лише декоративним виглядом своїх листків, а і квітками, які уперше з'явилися в 2021 р.

Доволі привабливо виглядає одна рослина ліріодендрона тюльпанового, що прикрашає територію Полтавського аграрно-економічного коледжу ПДАУ. Її саджанець з'явився тут стараннями колишнього садівника-паркобудівника у третьому поколінні Олени Абасової у 2018 р. Згадану рослину вирізняє гарна куляста форма крони.

За період від 2020 по 2025 рр. ліріодендрон тюльпановий майже щорічно висаджували у дендроколекціях Полтавського державного аграрного університету (ПДАУ), Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського (ПКМВК) та Навчальної лабораторії агробіологічної станції Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (Ботсад). Та, на жаль, через різні причини, перш за все пов'язані із якістю посадкового матеріалу, рослини гинули. Повністю це відбулося у ПДАУ. У ПКМВК зараз ростуть лише дві маленькі рослини, висаджені у 2024 р., а у Ботсаду – одна (2025 р.).

Хотіли б відмітити, що два із найстаріших за віком дерева охарактеризованого нами екзоту зустрічаються у Полтаві за адресами провулок Войкова, 15 та провулок Міняйлівський, 6. Вони ростуть недалеко один від одного на приватних садибах. Скоріш за все їх вік дорівнює 20-25 рокам, а висота сягає майже 10 м. Рослини знаходяться у напручуд гарному стані, рясно цвітуть і зав'язують доволі багато плодів. Важливо, що одна із рослин (пров. Войкова, 15) відноситься до форми *aureo-marginatum* Schwerin з дуже широкою жовтою облямівкою листків [8]. Її було придбано Тамарою Ходурською на садовій виставці у Києві у 2005 р.

Таким чином, можна констатувати, що більш як 120-річний досвід культивування ліріодендрона тюльпанового на Полтавщині дозволяє вважати його перспективним інтродуцентом для паркобудівництва та озеленення. За цей час він без ушкоджень переніс роки із суворими та морозними зимами, не був ушкоджений хворобами і шкідниками. Ось чому цей екзот слід вирощувати у нас в значно більших масштабах ніж це робили раніше. Для цього слід залучати якісний посадковий матеріал, дотримуватися біологічних вимог виду до освітлення та зволоження ґрунту.

Список використаних джерел

1. Байрак О. М., Самородов В. М., Панасенко Т. В. Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку. Полтава : Верстка, 2007. 276 с.
2. Берглезов Ф. Дендрологічний сад Полтавського С.-Г. Політехнікуму. Т. II. Полтава, 1928. С. 137–176.
3. Білик Є. В. Устимівський ботанічний садок. Труды С.-Г. ботаніки. Т. 1, вип. 4. Харків : Радянський селянин, 1927. С. 181–188.
4. Кулик О. Зелений оазис краси. *Зоря Полтавщини*. 1982. 14 вересня. С. 3.
6. Ткаченко Я., Скриль Д. У Семенівському районі висадили рідкісні рослини. *Коло*. 2010. 29 квітня. С. 10.
7. Тюльпанове дерево та сакура ростимуть у дендропарку «Івушка». *Вісник Кременчука*. 2010. 22 квітня. С. 21.
8. Халимон О. В. Історія формування колекції «Дендрарію Держсортмережі». *Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток* : зб. наук. статей. Полтава: Дивосвіт, 2014. Вип. IX. С. 24–86.
9. <https://soncesad.com/ru/tyulpanove-derevo>

Samorodov V. M., Khalymon O. V.

THE TULIP TREE IN POLTAVA REGION: FROM INTRODUCTION TO THE PRESENT DAY

*The article provides information on the history of the introduction of the tulip tree (*Liriodendron tulipifera* L.) in the Poltava region over the period of 1904-2025. It confirms the success of this introduction when high-quality planting material is used, along with adherence to the species' requirements for lighting and soil moisture.*